

Ezt azonban csak az angol-olasz egyezmény életbeléptetése után remélheti. Az ebroi csaták és az esztramadurai offenzíva pedig alaposan kikezdte az egyezményt, amely a legújabb politikai események mellett már csaknem feledésbe merült.

* *
*

Annyi bizonyos, hogy ma megint jóvá kell tenni a francia és angol diplomácia által az utóbbi három hónapban elkövetett hibák következményeit. Ez még sikerülhet. Vegyük csak tekintetbe ama tényezőket, amelyek a béke fenntartására nézve oly fontosak: Japán kudarca a Távolkeleten Oroszországgal szemben, a fasiszta államok növekvő pénzügyi nehézségei, az Ü. S. A. közvéleményének fejlődése, melyről Hull és Roosewelt legutóbbi beszédei tanuskodnak. Németországra rá lehet kényszeríteni egy újabb május 21-ikét. Föl kell függeszteni a spanyol határ lezárásáról szóló június 13-iki rendeletet és nem szabad megvárni, míg újabb olasz hadsereg száll partra Spanyolországban.

Szántó Árpád

FIGYELŐ

Kölcsey az író és polgár

A világháború óta éli világát a centennáriumok szellemidéző alkalmainak fokozott kihasználása. A kor, amelynek gyermeke nem leli helyét sem a haza, sem a társadalom, sem az emberiség sorsközösségében, eligazítást keres saját megoldatlan kérdéseire a régebbi, vagy közelebbi múlt nagyságaitól. A maga kopott, szellemiben ugyancsak szellős ruházatát így foltozgatja az egykori jobblét visszasíratásával. Most Kölcsey van soron, aki 1838 augusztus 24-én költözött el ebből az árnyékvilágból.

1790-től 1838-ig terjed a félszemű költő életpályája, aki ugyan maga sem a költőt látja önmagában elsősorban megbecsülendőnek. Ő író és polgár. Rangmegjelölésben a polgár, a gyermekéveiben lezajlott francia forradalom szülötte. Kölcseyre annyira jellemző, hogy nem törődik a nagy visszahatással, mely Napoleon leverését Európa-szerte követte és öntudatosan kitart saját polgári mivolta mellett, noha születésére az akkori Magyarország kiváltságosai közé, a nemesi rendbe tartozik. Kétszáz hold szántója és annyi kaszálója van, hogy rossz esztendőben sem takarít be 150 szekénnél kevesebb szénát. Verseiben büszke magyar — keleten nőtt törzsöke fámnak — de lelki elhelyezkedésére nézve a megújult idők megújításra érett viszonyai között nem tolja előtérbe nemesi származását. Író és polgár — semmi több.

Költőnek csakugyan elég kevésbé költő abban az értelemben, ahogyan Ady óta a költőt értékelni szokás. Kortársai közül Csokonai sokkalta költőbb nála. Nem is indult költőnek. Nyelvészeti és széptani tanulmányokkal igyekszik magára vonni a figyelmet, csak Kazinczyhoz írott leveleihez mellékel egy-egy verset, melyekre nagyszerűen bírálatot kér. Megtanul latinul, németül, franciául és olaszul, majd Kazinczy biztatására elmélyed a görög klasszikusokban. Látóköre mind szélesebb lesz és ezzel párhuzamosan életviszonyai egyre szűkülnek. Tanulmányai elvégzése után gazdálkodik, hogy árva öcseinek kenyerét és jövőjét biztosítsa.

1825 a magyar kulturhistória nagy esztendeje. A közéletet Széchenyi fellépése felrázza. Az irodalom nagy lendületet vesz. Kölcsey ekkor harmincöt éves és tekintélye kikezdetlen. Azonban vitába keveredik öreg mesterével Kazinczyval és elkeseredetten vonul vissza ismét falusi magányába. A nagy nemzeti fölbuzdulás is mintha csak szalmaláng lett volna. De az elvetett mag tovább csírázik és 1829-ben az író Kölcsey új alakban jelenik meg a közélet közdőterén. Polgári minőségben.

Az akkori Szatmármegye lesz a szabadelvi mozgalom főfészke. Kölcsey lesz a mozgalom pennája és 1832-ben megyéje követeként a pozsonyi diétára küldi. Szónoki sikerei most egyszerre háttérbe szorítják irodalmi sikereit is. Kiderül, hogy ez a félszemű és emiatt félszeg, társaságkerülő poéta ragyogó szónok, aki kezd erősen terhére lenni a kormányon ülő konzervatívoknak. Az úrbéresek ügyét diadalra juttatja egyik nagyszabású beszéde, ami voltaképpen 1848-nak, a jobbágyfelszabadításnak nyitányát jelenti. A korona a megszavazott törvény szentesítését elutasítja. Kölcseyt megyéje konzervatívabb szellemű utasításokkal látja el. Lemond megbízatásáról. Még egy utolsó nagy beszédben megindokolja a rendek előtt visszavonulását és olyan magas erkölcsi talapzatról ad kioktatást nekik a nép képviselőinek kötelességeiről, hogy az elnök a beszéd elhangzása után megrendülve rekesztette be a tanácskozásokat. A polgár erkölcsi diadala teljes és ez ad erőt neki, hogy új munkába kezdve, teljesen a saját meggyőződése mellé állítsa az utóbbi időben ellene fordult közhangulatot. 1837-ben elvállalja Wesselényi védelmét annak hűtlenségi perében. Most bontakozik ki teljes érettségében az író, a polgár és az ember, aki szembe mer nézni a legmagasabb körök makacs, hajlíthatatlan maradiságával is.

A köztudat Kölcseyt a Himnusz költőjeként könyveli el és nem tud, vagy nem akar többet tudni róla. Napjainkban azonban nem elég ünnepelni őt, erre az írótipusra éppen ennek az ingadozó gerincében és ítéleteiben megszilárdulni képtelen kornak volna égető szüksége.

Kölcseyt fel kellene támasztani. Tanítani kellene nemcsak az iskolában, de mindenütt, ahol erre pódium kínálkozik. Világos eszméi, hadd gyujtsanak fátylát előítéletektől sötét fejekben.

Szentimrei József

Bujdosó nemzet

Röpke hír csak . . . s egy nép végzete komorlik benne. Francia lapok írják, hogy húszezer baszk családostul Délamerikába költözik. Európa legrégebbi nemzete nem leli többé honát hazájában.

Kelta, római, germán, arab és spanyol történelem viharzott végig a Baszkföldön, az őslakók társtalan nyelve, az euszkara, mégis megmaradt. A kasztíliai királyok századokon át újabb és újabb rohamot indítottak a baszk szabadságjogok ellen, de a törzsi eredetű baszk népkormányzat, melyet Kossuth Lajosunk a hajdani székely alkotmánnyal hasonlított össze, örök vágyalomként rögződött e nép emlékezetébe. Földi hatalom háromezer éven át nem tudott megbirkózni ezzel a szívós és keménykötésű hegyinéppel . . . csak a német Junkers-gépek égi bombazápora törte meg az ősi ellenállást. A baszk szabadság elveszett s a legyőzött nemzet szétzóródik a világ minden tája felé.

Ha valaki osztozni tud a baszk nemzet fájdalmában, mi vagyunk azok. Már Etelközből suta érzéssel, félnemzetként kerültünk a Duna völgyébe . . . törzseink egy része keletnek szakadt. Julián barát még hirt hozott az uralvidéki Nagymagyar-

országról, Körösi Csoma Sándor már hiába keresett rokonokat. Testvértelen a magyarság, mint az albán vagy a baszk. Polgáriasodásunkban is elemi erővel újult fel az ősi szigetérzés, egy nemzet halálfélelmének minden szorongató kényszerképzetével. Látomásainkban ott tárulkozik mindig a sír, hol nemzet süllyed el s Amerikába kivándorolt százezreinket, akiket egy tébolyult rendszer felelőtlensége kergetett világgá, legjobbjaink siratják. Balsors líderce nehezedett mindig álmainkra s kis népek aggályoskodásával rettegtünk a szétszórattástól. A baszk tragédia számunkra nem ismeretlen, érthetetlen, idegen tünemény. Saját riadalmainkat ismerjük fel benne,

Mint oldott kéve, széthull és világgá bujdosik egy kis európai nemzet s a néphalál megdöbbenő valósága minket is szíven talál. A baszk nép nálunk sokkalta kisebb. Egymillió baszk sincs a világon. Mi tudjuk: húszezer család kivándorlása kettészakítja ezt a maroknyi népet.

Most két esztendeje az ibériai történelem nagy rengései közt született ujjá az ősi baszk szabadság. A spanyolországi demokratikus változások lehetővé tették a baszk és katalán nemzet önállósulását az ibériai népek testvéri szövetkezése keretében. Évtizedes baszk kisebbségi jogharc vágyképei teljesültek, de alig virradt, máris vészes viharfellegek tornyosultak a láthatáron. A felszabadulás mámorában ringó baszk közvéleményt gyanutlanul érte villámcsapás. Spanyol felkelők elfogtak és kivégeztek a hegyek között három kiránduló baszk ifjusági vezetőt. Másutt baszk falvakat leptek meg a felkelő csapatok s türelmetlen tobzódással megsemmisítették a baszk iskolákat és könyvtárakat. A baszk nemzet vezetői legszívesebben semlegesek maradtak volna a spanyol jobboldal és baloldal kítőró harcában. Franco katonái azonban alapos leckét adtak mindazoknak, akik kisebbségi voltokra való hivatkozással vonakodtak állást foglalni a spanyol belháború kérdéseiben. Az előnyomuló felkelőcsapatok kérlelhetetlen irtóhadjáratot hirdettek a kisebbségek ellen. A spanyol nemzeti kizárólagosság türelmetlen tana alapján feloszlattak minden baszk egyesületet, törölték a baszk nyelvhasználatot s haditörvényszék elé állították a kezükbe került baszk mozgalmi irányítókat. Néhány hét leforgása alatt huszonkilenc katolikus baszk lelkész halt népéért vértanúhalált. A megtámadott nemzet kénytelen volt felvenni a harcot legemberibb javai védelmére. Ilyen véres előzmények után következett be a baszk függetlenségi mozgalom legnagyobb eseménye: az önkormányzat bevezetése. A baszk szabadság intézményessé vált, de az önálló nemzeti kormányalakítással együtt el kellett vállalni a szabadságharcot is. Az Ady-zengte hős, szent bukás vérglóriáját a baszk nemzet ebben a kilátástalan küzdelemben szerezte meg.

Madridot már Franco mór hadai ostromolták, amikor a spanyol nemzetgyűlés megszavazta Bizkaya, Gipuzkoa és Araba baszk tartományok önkormányzatát. Európa nemzetiségi történelmében a világháborút követő balti, szláv és román nemzetiségi felszabadulás, a Szovjetszövetség nemzetiségi politikája, az ír szabadállam kikialtása s az ugyancsak spanyolországi katalán önkormányzat megteremtése óta ez volt a legnagyobb vívmány. Egy héttel a kortez madridi döntése után a Bilbao közelében fekvő Gernika városban gyűltek össze a baszk falvak és városok kiküldöttei. Ez a kis város, a baszk katolicizmus ősi kegyhelye, Debrecen szerepét töltötte be a baszk szabadságharcban. A baszk nép kiküldöttei háromszázezer szavazó nevében itt választották meg Agire y Lekube politikust, a baszk nemzeti párt vezérét, Euzskadi (a Baszkföld) első nemzeti kormányának elnökévé. Katolikusok és szocialisták, testi és szellemi dolgozók világnézeti és osztálykülönség nélkül, pártokon felülálló demokratikus nemzeti egységben tömörültek népi javaik teljesebb kifejtésére. Ily felemelő, bensőséges nemzeti összetartást ritkán mutat a történelem.

Nemzeti demokrácia és szociális kereszténység nyújtotta a baszk népi megújodás erkölcsi alapjait s az új kormány a nemzet minden rétegét és irányzatát képviselte. A legelső intézkedések közé tartozott egy baszk tudományegyetem felállítására, de a honvédelem hamarosan minden erőt igénybe vett. A katolikus baszk ifjúság nagybizottsága hiába intéz kiáltványt a világ keresztény lelkiismeretéhez. „Számunkra” — mondotta ez a kiáltvány — „a kereszténység a béke tana s ellenfele az ember embertől történő kizsákmányolásának. Tan, amely az emberi egyéniség jogainak tiszteletén alapuló szociális rendszert védi.” Igazsága tudatában segítséget kér a baszk nemzet fiatalisága, de a megrázó szózatra gépiegyverropogás a felelet. A spanyol kormányhadsereg hiába kísérli meg a felmentő áttörést, a baszk önvédelem teljesen magára marad s a túlerővel szemben odavész a szabadság. A német bombavető repülőgépek borzalmas győzelme a baszk elnökválasztás színhelyén követkővön nem hagy.

Most . . . útban a menekültek Délamerika felé. Nekünk is volt ilyen fájdalmas bűjdosásunk: Rákóczi kesergőjét, Mikes Kelemen sóvárgását, az emigráns Kossuth dörgedelmeit idézi bennünk a kép. Bárcsak megizenhetnők a távozóknak rokon társalanságunk búcsúüdvözlétét.

Balogh Edgár

A második ifjúsági világbéke-kongresszus New-Yorkban

Augusztus 15.-én este 22.000 ember töltötte meg a new-yorki Randal Island stadiont, ahol az ifjúsági világbéke-kongresszus 54 országból összegyűlt 500 kiküldöttjét fogadták. Midőn a küldöttségek zászlókkal fölvonultak a stadionban, a spanyol és kínai kiküldötteket óriási taps fogadta.

Augusztus 16.-án kezdődött meg a tulajdonképeni konferencia és a különböző üdvözlő beszédek után a kongresszus nemzetközi titkárnője egy könyvet kapott 75.000 kiváló személyiség aláírásával, akik 20.000 dollárt adtak a kongresszus részére.

A 17.-i ülésen számolt be a titkárnő a szervezkedési eredményekről. Közölte, hogy jelenleg 26 országos ifjúsági tanács működik a különböző államokban és további 10 van alakulóban. Sajnálattal állapítja meg, hogy az olasz és német ifjúság hivatalos képviselői a mostani kongresszusról már hiányoznak, bár az első kongresszuson még résztvettek.

Az augusztus 18.-án megválasztott bizottságok 23.-án tettek jelentést és konkrét indítványokat.

A politikai és szervező-bizottság azt indítványozta, hogy fogják blokád alá a támadókat katonai egyezményekkel, a szovjet-francia paktumhoz hasonló megegyezésekkel, hogy kikényszerítsék a szerződéses és a nemzetközi jog tiszteletben tartását. Japánnal szemben követelik a hadianyagok, a petróleum és a tőke megvonását. Kína számára kölcsönt. Követelik, hogy a spanyol kormánynak adják meg fegyvervásárlási jogát. Elítélik a faji uszításokat, de leszögezik, hogy semmilyen haraggal nem viseltetnek Németország, Olaszország és Japán ifjúságával szemben.

Az ifjúság kulturális és gazdasági bizottsága hangsúlyozta a nevelési lehetőségek kiterjesztésének és a 40 órás munkahét bevezetésének szükségességét.

Az ifjúság nemzetközi szerepéről szóló jelentés 21. indítványt tartalmaz, többek között: a Népszövetség titkársága és a Nemzetközi Munkahivatal mellett létesítsenek ifjúsági szekciót; szervezzenek kampányokat a béke, a nevelés érdekében, a fasiszta támadások áldozatainak javára, a fasiszta országok áruinak bojkottjáért; rendezzenek ifjúsági sportversenyeket; küldessék ki egy delegáció a Népszövetség legközelebbi ülésére.

A békepaktumot minden delegáció vezető embere hatalmas taps között írta alá. A kongresszuson képviselt 54 szervezet közül csak a bolgár és magyar képviselők nem írták ezt alá, azzal okolván meg magatartásukat, hogy várják szervezetük megbízását.

G. M.

Eszperanto-egyesület alakulása Suboticán. A suboticei eszperanto-egyesület újjáalakult és újra elkezdte működését. Összehívta közgyűlését, amelyen mintegy 20 eszperantista vett részt. Az ez alkalommal megválasztott új vezetőség munkaprogramot is dolgozott ki, amelyen többek között szó van egy kiállítás megrendezéséről szeptember végén, amelyen eszperanto irodalmi termékeket és egyéb anyagot mutatnak be. Tervbe veszi a program néhány nyilvános előadást a nemzetközi nyelv történetéről és szerepéről, azután eszperanto tanfolyamot, amely iránt már most is nagy érdeklődés nyilvánul meg a városban. A program szerint lesz egy nagyszabású kultúrest is, amelyen az eszperanto nemzetközi jelentőségét akarják manifesztni. Ha a szépen kidolgozott program megvalósulhat, vajdasági kultúrelletünk újabb nyereséget könyvelhet el.

E. Zs.

A suboticei Magyar Olvasókör fiataljai által szervezett palicsi üdülőttelep augusztus 30-án fejezte be sikeres működését. Két és fél hónap alatt 85 fiatal magyar pihent, fürdött, szórakozott gondtalanul igaz baráti körben. A minimális nyaralási díj lehetővé tette a szegényebb magyar rétegekhez tartozók üdülését és így az értelmiségi fiatalság mellett nagy számban nyaraltak kereskedők, iparosok, munkások, földmivesek is. A kifejlődött testvéri szellem a legszebb reményre jogosítja fel a rendezőbizottságot, amely a jövőben még szélesebb alapokon akarja megszervezni a dolgozókra nagyon is ráférő nyári pihenést.

T. L. J.

S Z E M L E

Equatori életkép. Európában igen keveset tudunk Közép- és Dél-Amerika irodalmáról, a negyedik rend irodalmáról pedig éppen semmit.

Georges Pillement, Jorge Icaza könyve (J. Icaza: *La fosse aux indiens*, E. S. I. Paris) elé, melyet franciára fordított, rövid

történetet írt Equator negyedik rend irodalmáról. Ennek az irodalomnak egyik kimagasló alkotása Icaza az „Indiánok sírgödre” című regénye.

Szerző minden komplikáció nélkül megismerteti az olvasóval ennek a dél-amerikai országnak társadalmi összetételét a dolgozó osztály ábrázolásán keresztül.

Kegyetlen könyv ez és egyes részeknél az ember elfanyarodik, s szeretné ha a fehér ember „civilizációja” valami megfogható lenne, csak azért, hogy rátaqoshasson.

A könyvből megtudjuk, hogyan épül az őserdőn keresztül az út, mely petróleumhoz vezet a kizsákmányolókat. A regénynek ez a része mesteri tanulmány az indiánok nyomorúságos életéről. Mással a benszülöttek szokásait, ünnepeit, vallásos szertartásait fedi fel az olvasó előtt minden exotikum keresés nélkül.

A regény másik erőssége a fehér ember kegyetlen fölényének rajzolásában rejlik. A híres „civilizáció” ami abban nyilvánul meg, hogy az indiánokat tömegesen írtja ki az embertelen munka- és életmód. Természetesen ennek a „haladásnak” egyik fő támpontja az alkohol és a pap. Az első, hogy elvadítsa a már úgysis tudatlanságban tartott indiánokat, a második, hogy kárhóztassa őket kizsákmányolóik bűneiért. Amikor pedig egy pillanatra világosság villan át agyukon és le akarják rázni magukról kizsákmányolókat, a hadsereg leveri őket, mert a katonaság is a „civilizáció” szolgálatában áll.

Icaza regénye markáns társadalmi rajz, szokatlan fordulatokkal, kiáltás igazságért, s tele reményvel.

Löffler A.

Lion Feuchtwanger: Vallomás...

(Eugen Prager kiadása 1938.) Gide, az udvarias kispolgár, a százszázalékos intellektuel, a mindent túlszubjektivizáló „nyugati szellem”, kiábrándultan tért vissza onnan, ahonnan Feuchtwanger friss tettekkészséget, fiatalos önbizalmat és optimizmust hozott magával.